

Debatt:

Paul Sjöblom vs Björn Horgby

Är en avhandling en vetenskaplig rapport vilken som helst? Eller ställs särskilt stränga krav på författaren att demonstrera vetenskaplig skicklighet vid utförandet av den undersökning, teoretisk eller empirisk, som avhandlingen avrapporterar? Den frågan ligger i botten på en debatt som blossat upp i idrottsforum.orgs spalter. [Paul Sjöblom](#) disputerade den 31 mars 2006 i historia vid Stockholms universitet, på en avhandling om svensk kommunal idrottspolitik under 1900-talet. Fakultetsopponent var professor [Björn Horgby](#), Örebro universitet. Horgbys opposition publicerades på idrottsforum.org den 3 maj 2006 som en [recension av boken](#), *Den institutionaliserade tävlingsidrotten. Kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet*. Paul Sjöblom bemöter i sitt inlägg nedan Björn Horgbys kritik vad gäller begrepps- och teoriutveckling i avhandling, och hävdar att det rör sig om olika forskningstraditioner. Han framhäver istället de värdefulla resultaten, som han menar att Horgby bortsett från i sin granskning. Björn Horgby pekar i sitt genmäle på vikten att bruka de mest utvecklade teoretiska redskapen i analys och bearbetning av det empiriska materialet, för att nå så långt som möjligt i förståelsen av den verklighet som studeras.

Paul Sjöblom:

Är teorier och begrepp viktigare än resultaten?

Jag tackar ånyo professor Björn Horgby för hans noggranna läsning och slipade opposition, både i samband med min disputation och nu också i form av [en längre recension](#). Jag tar åt mig av berömmet för hur jag lyckas fördjupa kunskaperna om den svenska idrottspolitikerna under 1900-talet, ett hittills nästintill utforskat område, men givetvis även av kritiken om hur problematiseringen av den svenska idrottsmodellen kunde ha utvecklats med hjälp av en mer sammansatt och genomarbetad teoribildning. Ja, jag ser det just som en utveckling och inte som ett problem för själva avhandlingen, som min opponent hävdar. Det klargörs redan tidigt att det "rör sig om en pilotstudie, dessutom om en bred sådan som spänner över en lång tidsperiod". Det är som en sådan man bör läsa avhandlingen. "Ofrånkomligt är att djup och fullständighet i viss mån blir lidande till förmån för generaliserbara processer, trender och brytningsskeden", skriver jag vidare.^[1] Det är alltså när det gäller de långsiktiga trenderna och det faktiska agerandet som äger rum bakom själva resursfördelningen, som jag tror att jag har något viktigt att säga. Vilket för övrigt också Björn Horgby tycks mena, då han aldrig, så vitt jag kan förstå, ifrågasätter mina resultat.

Men varför då detta ensidiga teoriperspektiv i oppositionen? Jag kan inte komma på någon bättre förklaring än att vi faktiskt härrör ur olika forskartraditioner. Horgby tillhör en skolbildning som, med rätta, intresserar sig för sammansatta modeller om verkligheten, som via noggrann begreppsutformning och detaljerad teoretisk analys försöker fördjupa diskussionen om viktiga historiska processer. Jag tillhör istället en mer historisk-kritisk, redogörande och granskande,

men inte desto mindre analyserande, skola, som i första hand är inriktad mot att lyfta fram empiriska resultat och diskutera dem och de konsekvenser de medför ur olika perspektiv. Både jag och Horgby försöker naturligtvis säga något nytt om hur verkligheten är och har varit beskaffad, men vi gör det på olika sätt och med olika metoder. Målet för mig är inte att fördjupa någon teoretisk diskussion om exempelvis professionalisering, makt eller genus, inte heller att kritisera och slipa tidigare inom forskningen använda begrepp. I första hand brukar jag begrepp och befintlig teoribildning pragmatiskt för att försöka förklara min systematiserade empiri och sätta den i ett sammanhang. Jag ställer mig faktiskt frågande till vad en utförlig redovisning av ett vedertaget professionaliseringsbegrepp, ett angreppssätt som Horgby tycks brinna för, skulle ha medfört i praktiken. Min fråga är helt annorlunda formulerad: En professionalisering har ägt rum – vad innebär det? En sådan problemställning leder i mina ögon till mer intressanta slutsatser.

Det är överhuvudtaget synd att det i vår dialog har blivit så lite diskussion om själva resultaten. En sådan diskussion tror jag bättre skulle gynna den samtida forskningen, där allt fler, både nya och gamla forskare och både idrottsvetare och kompetent folk från närliggande discipliner, koncentrerar sig på förhållandet mellan den svenska idrottsrörelsen och det omgivande samhället. Det vill säga på just de förändringsprocesser som tycks ha inletts under sjuttio- och åttiotalen och därefter tagit ordentlig fart omkring millennieskiftet 2000. Processer som på ett intressant sätt även belyser reproduktionen av vår svenska demokrati – värderingar, normer och ideal – i samspelet mellan kommun, företag och medborgare, eller annorlunda uttryckt, mellan styrprinciperna politik, social interaktion och marknad.^[2] En sådan resultatbaserad diskussion skulle även kunna spä på allmänhetens kunskap om Idrottssverige ur ett politiskt perspektiv, samt den debatt som kontinuerligt förs av resursstarka intressenter inom stat, näringsliv och civilsamhälle.

Ytterligare ett par av Björns Horgbys invändningar bör i detta sammanhang kommenteras närmare. Horgby hävdar, som ett led i sin kritik att jag ”hämtar mina analytiska redskap från empirin”, att jag drar paralleller mellan de svenska idrotts- och välfärdsmodellerna utan att närmare precisera den förstnämnda. Här förstår jag överhuvudtaget inte vad han menar. Min idé om den svenska idrottsmodellens form och funktion är ju ett av mina resultat. Hela avhandlingen, sammanfattad i kapitel 11, är en precisering av denna modell, varför jag följaktligen inte heller hade kunnat göra den till ”ett centralt analytiskt redskap”. Det blir nu upp till andra, inklusive Horgby naturligtvis, att motbevisa mig. Jag accepterar heller inte Horgbys svepande kritik mot att jag aldrig återvänder till mina i inledningskapitlet presenterade analytiska begrepp. De används ju hela tiden i de diskuterande sammanfattningarna, om än kanske inte på det sätt som han önskar. Se efter själva! Hela slutdiskussionen är för övrigt strukturerad efter vad jag anser vara avhandlingens bärande nyckelbegrepp: Kommunal idrottspolitisk involvering och institutionalisering och föreningsstruktur och föreningskultur, överordnade begrepp som i sin tur i den löpande framställningen bryts ned och belyses i en rad makt-, genus-, professionaliserings-, tävlingsintensifierings- och demokratiaspekter. Är det fel att abstrahera teorin ur empirin, att utforma egna begrepp? Jag vill nog lämna över denna fråga till fler än Björn Horgby att besvara. Som jag uppfattar det är det ett ganska vanligt tillvägagångssätt inom en rad vetenskaper, inte minst när det handlar om pionjärinsatser likt min. Jag ställer mig, kort sagt, frågande till, att man måste använda etablerade teoretiska modeller för att delta i diskussionen om uppmärksammade samhällsproblem. Skulle man inte kunna diskutera genusproblematik utan att hänvisa till Yvonne Hirdmans dikotomier?

För det tredje menar Horgby, att jag ”företrädesvis studerar idrottspolitiken utifrån idrottens villkor” och därför missar att analysera idrotten ut ett symbolpolitiskt perspektiv. Det har varit viktigt för kommuner och politiker att synas, påtalar han, och här har idrotten fyllt en viktig funktion. Dessutom har idrotten blivit en allt viktigare mötesarena för politiker och företrädare för näringslivet. Så även för storclubbarnas representanter, skulle jag vilja lägga till. Jag håller helt med honom, och anser att det ”symbolpolitiska perspektivet” de facto genomsyrar hela avhandlingen, om man nu med symbolpolitiskt perspektiv menar ett perspektiv som fokuserar idrottens uppfattade nytta bland kommunpolitiker, näringsidkare och allmänhet. Här följer två citat ur min slutsammanfattning, som med önskvärd tydlighet markerar det efterfrågade perspektivets närvaro:

Den kommunala satsningen måste förstas mot bakgrund av globaliseringen och ”den nya ekonomin”. Idrotten har kommit att omsätta allt mer kapital samt kommit att stå för allt större evenemang som gynnat besöksnäringen, gett kraftig input till företagstjänsterna och skänkt kommunen identitet. Parallellt har konkurrensen mellan orter tilltagit i och med landsbygdens avfolkning, ett nollsummespel där man växt på varandras bekostnad. Varumärken och marknadsföring har blivit allt viktigare, och framgångsrika klubbar och idrottsstjärnor har fungerat som både starka varumärken och goda marknadsförare. Kort sagt: Att stödja elitidrotten med kommunala medel kan vara en klok investering för kommunen i sin helhet – men det är inte givet, och det finns ju inget som säger att det på längre sikt inte kan vara mer

ekonomiskt lönsamt att stödja en efterfrågad motions- och rekreationsidrott. Dessutom, är det viktigt att understryka, har kommunen ju även andra värden än strikt ekonomiska att beakta.[3]

/?/

Det idrottsliga nätverket framstår åtminstone i Norrtälje som tämligen finmaskigt. Norrtäljes kommunpolitiker, det lokala nyhetsorganet Norrtälje Tidning och ett par av storföretagen fann i idrottsföreningarna både en mötesplats och ett gemensamt intresse för politikens genomförande och ekonomisk vinst. Särskilt starka var personunionerna under folkhemsperioden mellan representanter för idrottsrörelse, kommun och massmedia. Då dominerade storklubbarna platserna i det kommunala idrottsorganet, allt medan idrottsintresserade politiker deltog aktivt i klubbarnas styrelsearbete sida vid sida med en rad inflytelserika journalister. Man kan möjligen likna det hela vid ett kroppsövningsbaserat, virtuellt Rotary, ett diskussionsforum och en socialisationsinstans för både nya och redan väletablerade makthavare. Unionerna blir otydligare, rent källmässigt, i det starka samhället och i marknadssamhället, men inte nödvändigtvis svagare. De lokala storklubbarnas styrelserepresentanter träffade även under åttio- och nittiotalen ofta samman med näringslivsrepresentanter och kommunpolitiker i Norrtälje kommun.[4]

Varför Horgby missar eller väljer att bortse från dessa diskussioner är för mig en gåta.

För det fjärde, slutligen, ifrågasätter Horgby min diskussion om relationen mellan stat och kommun. Han hävdar att jag "i praktiken tar ställning" för ett centraliseringsperspektiv framför ett decentraliseringsperspektiv. Att jag betonar ett statligt primat, där kommunernas viktigaste uppgift har varit att implementera den statliga välfärdspolitiken, framför ett kommunalt, där kommunerna har haft stor autonomi på just sådana politikområden som fritidens, det vill säga sådana som inte varit statligt reglerade. Får jag då be om åtminstone ett konkret exempel. Jag, och många andra, hävdar att denna fråga är ytterst komplex, att centralstatens förhållande till de lokala myndigheterna ur ett makt- och styrningsperspektiv är svår att utreda. Men det ska väl inte hindra oss från att försöka? Jag tar inte ställning för något perspektiv. Istället visar jag att både centralisering och decentralisering varit närvarande, men olika mycket i olika kommuner och vid olika historiska tidpunkter.[5] Kommunerna har periodvis agerat självständigt och drivit på och kontrollerat idrottsinvesteringarna i betydligt större utsträckning än staten på riksnivå, samt därmed självfallet också varit med och format det lokala idrottslivet. Men vad betyder det? Jag vill bestämt hävda, att konsekvenserna av den förda idrottspolitiken de facto är desamma, att resultaten sällan skiljer sig åt, varken mellan centralstat och lokal myndighet eller mellan olika typer av kommuner:

Den stora skillnaden mellan idrottspolitiken på lokal och nationell nivå handlar, i mina ögon, inte om "styrning" kontra "icke-styrning", denna dikotomi är skapad och har i praktiken liten bärkraft, utan om att den lokala idrottspolitiken var så mycket mer pragmatisk. Medan riksdagens och regeringens stöd inriktades mot att främja folkhälsa/friskvård, ungdoms- och medborgarfostran och, från åttio- och nittiotalen, populärunderhållning, stödde kommunerna idrotten huvudsakligen för att främja inflyttning/minskad utflyttning, integration av ungdomar och nyinflyttade, ett kollektivt identitetsskapande och i syfte att skapa nya tjänster och arbetstillfällen. Båda strategierna, statsmakternas långsiktiga och kommunernas mer kortsiktiga, realpolitiska, hade dock samma överordnade mål: Att skapa kraft, trygghet, engagemang och lojalitet inom den egna gruppen och därmed en god grund för ekonomisk tillväxt och välstånd.[6]

Det är tävlingsidrotten, närmare bestämt de stora lagbollssporterna, främst företrädda i storklubbarna (i det lokala sammanhanget), som nästintill undantagslöst lockat till sig de stora offentliga resurserna. Huvudsakligen har detta berott på bidragssystemens utformning och de stora offentliga investeringarna i centralt placerade anläggningar, men också i viss mån på att det tillförts omfattande resurser vid sidan om de gängse anslagskanalerna. Möjligen kan man därmed också hävda att den svenska idrottsmodellen inbegripit ett idrottsligt demokratiproblem. Håller opponent Horgby med mig om detta?

Sammanfattningsvis finner jag att Horgby överbetonat teorier och begrepp i en formalkritik som otillräckligt berör kärnpunkterna i min studie, att han alltför lättvindigt glidit förbi de empiriskt påvisade huvudresultat jag själv sett som det viktigaste och att han inte tagit tillbörlig hänsyn till de ofrånkomliga svårigheter det innebär att på bred front ta sig an ett stort och väsentligt men svagt utforskat stycke idrottshistorisk verklighet. Han har utgått från ett sätt att bedriva historievetenskaplig forskning men inte fullt ut beaktat möjlighet och rätt att tillämpa ett annat.

Noter

- [1] Paul Sjöblom *Den institutionaliserade tävlingsidrotten. Kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet* (Stockholm 2006) s.47
- [2] Se min kommande artikel, ”Röstmaximering – vinstmaximering – nyttomaximering: Föreningsidrottens attraktionskraft på stat, näringsliv och civilsamhälle under 1900-talet”, i en antologi med Johan R. Norberg som redaktör.
- [3] Sjöblom (2006) s.497.
- [4] Ibid, s.503.
- [5] Se t.ex. ibid, s.111f, 193f, 236f, 325f, 376f, 467f, 499ff.
- [6] Ibid, s.501.

Copyright © Paul Sjöblom 2006

Björn Horgby: Brister i grundläggande historievetenskaplig metod

Rubriken i Paul Sjöbloms genmäle mot min recension av hans avhandling fångar en tidlös diskussion, som handlar om hur man bedömer vetenskaplig forskning. Måste forskningen vara teoristyrd eller kan man komma fram till intres-santa resultat utan att explicit använda teoretiska resonemang? Det motsatsförhållande som finns underförstått i frågan håller jag inte med om. Teorier är vetenskapliga redskap, som vi använder för att styra undersökningen; för att tolka källmaterialet; och för att etablera sammanhang och tolkningar som kan fördjupa kunskapen. När vi strukturerar empirin och skapar meningssammanhang har vi alltid någon form av förförståelse (som kan kallas för explicit eller implicit teori) för hur detta arbete ska gå till. Med skarpslipade vetenskapliga redskap når vi mer hållbara resultat och når längre i analysen – även i analysen av den svenska idrottsmodellen. Som jag ser det har teorier och vetenskapliga begrepp inget egenvärde, men de är vetenskapliga redskap. Det går att spanna en oxe framför tröplogen och plöja den empiriska myllan. Men, det blir enklare och ger bättre resultat om man använder en modern traktor kopplad till en lika modern plog.

Sjöblom gör en sak av att jag tar upp professionaliseringsbegreppet. Jag väljer att ta begreppet som exempel, eftersom det illustrerar två problem med Sjöbloms avhandling. För det första får Sjöblom problem när han ska använda sitt ad hoc-begrepp, eftersom det inte är tillräckligt väldefinierat. För det andra finns det redan en annan vanligt använd vetenskaplig definition av begreppet, som skiljer sig från Sjöbloms operationella definition. Konsekvensen är att Sjöblom använder två typer av definitioner av begreppet parallellt – utan att skilja mellan dem. Dessutom resulterar det i att bland annat vaktmästare definieras som professionella, eftersom de uppstår lön. I min recension utvecklar jag konsekvenserna av denna begreppsanvändning. Om Sjöblom använt ett väldefinierat professionaliseringsbegrepp, som var förankrat i den vetenskapliga forskningen, hade han kunnat utveckla sin analys av den svenska idrottsmodellens förändringar under senare årtionden. Ännu bättre hade det varit om denna analys också baserades på ett mer utvecklat maktbegrepp.

Sjöblom ser mig som en sorts vetenskapspolis, som värnar om det ”rätta” sättet att forska på. Jag sysslar med ”formalkritik” och glider *”alltför lättvindigt förbi de empiriskt påvisade huvudresultat/en/”* som han själv anser vara viktigast. Vad Sjöblom bortser från är att en avhandlingsopposition är en vetenskaplig granskning av avhandlingens förtjänster och brister. Det är en sådan granskning jag utför i min opposition. Jag talar dock inte om något ”rätt” sätt att forska på. Man kan gå tillväga på många olika sätt. När det gäller teorianvändning är till exempel induktion en beprövad metod för att finna och precisera vetenskapliga begrepp. En grundförutsättning för både induktion, deduktion och abduktion är dock att begreppen är hyggligt väl definierade. Oavsett tillvägagångssätt är det ett rimligt krav att en vetenskaplig avhandling ska använda så välslipade vetenskapliga redskap som möjligt för att bearbeta den empiriska myllan. Detta är tyvärr inte formalkritik utan rör basal historievetenskaplig metod.

Sjöbloms avhandling har tydliga teoretiska och metodiska brister. Hans svar markerar också detta. Vad som också kan påpekas är att avhandlingen även har betydande empiriska förtjänster. Det tar jag upp i min recension.

Copyright © Björn Horgby 2006